

Vinco Rastenio laišakai iš praeities

Tekstai, parašyti tolimoje ar artimoje praeityje, galėtų būti prilyginti laiškam iš praeities. Galbūt jau nebėra rašiusių žmonių, bet lieka jų „laiškai“ kaip savotiškas palikimas, neleidžiantis į užmarštį nugrimzti tų tekstų autoriams. Šie rašiniai iš nebūties ištraukia popieriuje įamžintas rašiusiųjų godas, viltis ir lūkesčius, nuoskaudas ir džiaugsmus... Taip šių „laiškų“ skaitytojas, kuris gali būti nutolęs tiek geografiškai, tiek chronologiškai, gauna galimybę bent pabandyti suvokti jau praeitin nugrimzdusias akimirkas, anuomet gyvenusiųjų mintis ir rūpesčius.

Tokiais „laiškais iš praeities“ galėtų būti įvardijami ir Vinco Rastenio, aktyvaus lietuvių išeivijos veikėjo, raštai. Kokia gi yra jo tekstų – intelektualinio palikimo reikšmė šiandieną tuos „laiškus“ besklaidančiajam? Ką gali jie mums byloti? Kuo gi šie „laiškai“ išsiskiria iš kitų „laiškų“ fono? Tai keletas klausimų, kuriuos norėčiau pabandyti atsakyti.

V. Rastenio raštuose gvildenamų temų, problemų amplitudė plati: nuo fiksuojamų prisiminimų iki pamąstymų apie iškilias lietuvių asmenybes, nuo išeivijos iki Lietuvos aktualijų pasvarstymų. Jo „laiškai“ – tai visų pirma egzilio pamąstymai apie egzilį. Tai ir bandymai apibūdinti pačią išeiviją, jos uždavinius. Tai ir bandymai iškelti išeivijos skaudulius, opias problemas. V. Rastenis neapsiribojo vien problemų įvardijimu. Jo rašiniai – tai ir problemos priežasčių paieška, netinkamai pasirinktos taktikos, nerezultatyvios veiklos kritika, bet ir naujų kelių, sprendimo būdų paieška. Tai ne stovėjimą vietoje, uždaramą, bet judėjimą į priekį, atvirumą kitiems, kitai nuomonei propaguojantys tekstai.

V. Rastenio raštai – tai kritinį mąstymą, abejas medalio puses išvelgti ir įvertinti skatinantys tekstai. Tai lyg kvietimas nepasirinkti vien paprasčiausio ar lengviausio kelio, kuris nevisuomet teisingas. Jo parašytos eilutės lyg ir kviečia įsijungti į diskusijas, joje atrasti tiesą.

Kitas svarbus V. Rastenio tekstų bruožas – tai tolerancijos kitamintiškumui, kitoniškumui persmelkti bylojimai. V. Rastenis kaip „vidurio žmogus“ pasirenka dialogo taktiką, kuri turinti išspręsti visus skaudulius. Svarbi jo raštuose ir pasirinkimo laisvė. „Laisvė tautai žmonijoje, laisvė žmogui tautoje“. Ši frazė tampa pagrindiniu principu, kurio nuosekliai laikomasi.

Iš šiandienos pozicijų žvelgiant gali stebinti jo išvalgos konstruojant teorinius galimos ateities modelius, gebėjimas adekvačiai įvertinti situaciją, „užčiuopti pulsą“. Negali nežavėti jo problemų analizavimas be išankstinių nusistatymų, gebėjimas įvardyti problemos esmingiausius aspektus. Tai galioja tiek tekstuose apie išeivijos santykius su „pasilikusiąja Lietuva“ vertinimuose apie anapus „geležinės uždangos“ atsidūrusios Lietuvos situaciją, svarstymuose apie galimos posovietinės Lietuvos ateitį, galinčias iškilti problemas, kt.

Šie raštai – tai vieno žmogaus „laiškai iš praeities“, vieno žmogaus mintys ir rūpesčiai, sustingę laike, vieno žmogaus pasirinkto kelio, vizijų atspindžiai, jo regimo pasaulio interpretacija. Visgi per šio vieno žmogaus „langą“ šiandieninis skaitytojas gali pažvelgti į anuometinę išeivijos panoramą, bent pabandyti suvokti anuometines aktualijas. Tai ir tuo pačiu galimybė pasisemti ir išminties. Tai palikimas, aktualus ir šiandien.